

банк «Столичний». В. заявив позов про визнання загальних зборів від 21 грудня 2001 р. такими, що відбулися, а їх рішень — правомірними та спонукання відповідача виконати рішення загальних зборів. Рішенням Дніпровського районного суду м. Києва від 28 грудня 2001 р. позов задоволено. Це рішення покладено в основу рішення господарського суду м. Києва. Таким чином, наслідком порушення права акціонера, який володіє однією акцією, стало визнання недійсним рішення загальних зборів акціонерів комерційного банку. У своєму узагальненні судової практики з питань регулювання діяльності акціонерних товариств Верховний Суд України неохвально оцінив таку практику, звернувши особливу увагу на те, що акціонер, який звернувся з позовом, не мав достатнього інтересу у справі, оскільки володів лише однією акцією, яка не могла впливати на рішення загальних зборів [2].

Однак уявімо, що у цьому прикладі загальні збори акціонерів вирішили передати основні активи банку, скажімо, будівлі відділень банку, до статутного капіталу товариства з обмеженою відповідальністю, створеного банком. Чи могло б бути визнаним недійсним таке рішення загальних зборів акціонерів за позовом кредитора банку? Чи буде відповідь на це питання різною в разі, коли вимоги кредитора до банку становлять 10 тис. або 10 млн грн? На даний час вказані проблеми та питання залишаються поза сферою правового регулювання, що не сприяє, з одного боку, надійному захисту інтересів кредиторів, оскільки право кредиторів на звернення до суду не є гарантованим, а з іншого боку, стабільності господарського обігу, оскільки кожний правочин знаходиться під загрозою того, що кредитори однієї зі сторін можуть вимагати визнання його недійсним.

Література

1. Власов А. А. Гражданский процесс: Учеб. пособие. — М.: Эксмо, 2005. — 464 с.
2. Узагальнення судової практики вирішення спорів, пов'язаних із застосуванням Закону України «Про господарські товариства» у частині регулювання діяльності акціонерних товариств: Схвалене постановою Президії Верховного Суду України від 3 березня 2004 р. № 15.

УДК 343.347:349.6(477)

А. М. Притула

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ЮРИСДИКЦІЯ УКРАЇНИ У ВИКЛЮЧНІЙ (МОРСЬКІЙ) ЕКОНОМІЧНІЙ ЗОНІ

Юридично в основі розподілу режимів морських просторів за їхнім міжнародно-правовим статусом завжди лежить один чіткий, ясний і явний критерій — наявність або відсутність територіального суверенітету країн. Кожна держава для забезпечення виробничого процесу поширює свої права і юрисдикцію щодо «нейтральних» територій — тобто територій, що не знаходяться в межах державного кордону будь-якої держави. До таких належить відкрите

© А. М. Притула, 2008

море, багате як мінеральними, так і живими ресурсами, що являє собою невід'ємну частину економічних і виробничих відносин між державами, оскільки у відкритому морі діє принцип свободи міжнародного судноплавства та повітряних прольотів, свободи споживання морських ресурсів і проведення наукових досліджень. У результаті поширення прав деяких держав на частину відкритого моря, що прилягає до їхніх територіальних вод, з'явився інститут виключної економічної зони, який має не внутрішньодержавний, а міжнародно-правовий режим. Цей режим полягає у свободі і безпеці міжнародного судноплавства, забезпеченні прав заінтересованих держав на природні ресурси цієї частини морського середовища і, насамперед, прибережної держави.

Відомі роботи С. П. Головатого, І. В. Дмитриченко, Б. М. Клименка, О. Р. Колодкіна, В. М. Прусса, О. М. Шемякіна, О. Ферона, М. Яніса, які присвячені проблематиці юрисдикційних повноважень прибережної держави у морській економічній зоні. Насамперед фахівці роблять висновок про те, що юрисдикція України як прибережної держави у виключній (морській) економічній зоні України носить обмежений функціональний характер.

Поруч з цим Україна, у своїй виключній економічній зоні володіє виключними правами, а саме: правом споруджувати, а також вирішувати і забороняти створення, експлуатацію та використання штучних островів; правом споруджувати, а також вирішувати і забороняти створення, експлуатацію та використання установок, споруджень в економічних цілях, наприклад бурові і нафтові платформи, шахти й ін.; правом створювати зазначені об'єкти інфраструктури, якщо вони перешкоджають здійсненню прав прибережної держави, тобто своїх власних прав. Також прибережна держава має право дозволити або, навпаки, заборонити іншим державам та їх суб'єктам споруджувати і використовувати такі об'єкти. До суверенних прав держави також належить право виключної юрисдикції над такими об'єктами і предметами, що знаходяться у виключній економічній зоні, у тому числі відносно митних, фіскальних, санітарних та імміграційних законів і правил, а також законів та правил, що стосуються безпеки, тощо.

Відомо, що кримінально-правова юрисдикція країни (повна чи обмежена) являє собою сукупність повноважень держави щодо визначення кола осіб, які підлягають кримінальній відповідальності згідно з національним кримінальним законом [1]. Відповідно, обмежена кримінальна юрисдикція має місце у разі, коли згідно з положенням міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких дана Верховною Радою, можна констатувати, що прибережна держава при здійсненні охорони і дотриманні міжнародно-правового режиму своєї виключної економічної зони, може застосувати відносно іноземних суден-правопорушників відповідні запобіжні заходи, що мають у більшому ступені міжнародно-правову, ніж національно-правову основу.

Дійсно, спеціальні принципи охорони і забезпечення міжнародно-правового режиму виключної економічної зони — це принципи, частина яких властива міжнародному праву, інша частина — морському та іншим галузям права — адміністративному, цивільному і кримінальному. Таким чином, частина прин-

ципів кожної із зазначених галузей права і становить принципи охорони та забезпечення міжнародно-правового режиму морської економічної зони.

Хоча принцип свободи відкритого моря, який поширюється щодо виключної економічної зони, і той факт, що судна у відкритому морі (а рівно у виключній економічній зоні) залишаються під юрисдикцією тієї держави, прапор якої вони несуть, виключає, як правило, прояв влади з боку будь-якої держави щодо іноземних суден. Усе-таки з цього правила існують виключення, створені в інтересах усіх морських держав. До таких виключень належать право на огляд і право переслідування по гарячих слідах.

Природно, що примусові дії проти іноземних суден у відкритому морі (і в морській економічній зоні) не допускаються, за винятком випадків, коли примусові дії здійснюються для припинення злочинів, що носять міжнародний характер (піратство, тероризм, екоцид й ін.) і становлять загрозу морським суднам будь-якого прапору, або коли порушені суверенні чи виключні права прибережної держави щодо режиму економічної зони. Це, однак, не означає, що прибережна держава має кримінальну юрисдикцію при охороні своїх суверенних прав в повному обсязі, так само як не означає і протилежного.

Право на огляд встановлюється ст.110 Конвенції ООН по морському праву 1982 р. Цим правом у відкритому морі володіють або воєнні кораблі і літальні апарати, або інші, належним чином уповноважені судна і літальні апарати, які у випадку зустрічі чи виявлення у відкритому морі іноземного судна, яке не користується повним імунітетом (тобто не перебуває на державній військовій чи некомерційній службі), вправі піддати його огляду у випадку, якщо є підозра, що це судно займається:

- піратством;
- работоргівлею;
- несанкціонованим віщанням з відкритого моря;
- це судно не має національності або хоча на ньому і піднятий іноземний прапор, в дійсності воно має ту ж національність, що і даний воєнний корабель.

Правом на огляд і припинення протиправних дій володіють також спеціально уповноважені на це кораблі й державні судна у випадку припинення торгівлі наркотиками і психотропними речовинами, здійснюваної у відкритому морі.

До того ж держави надають одна одній право огляду приватних суден державними кораблями і суднами, що знаходяться на державній службі. «Якщо справа достатньо серйозна», уповноважена особа може наказати судну зупинитися і, якщо необхідно для встановлення фактів, піднятися на борт судна для наведення довідок та підготовки звіту. Наприклад, для запобігання транснаціональному браконьєрству та незаконному заняттю рибним промыслом, для розслідування морських аварій, що загрожують забрудненню нафтою, у міжнародному праві заснований спеціальний механізм — інспекція органів рибальського та екологічного контролю договірних країн: судна плавають під спеціальним прапором або вимпелом, затвердженим у встановленому порядку. За вимогою контрольних органів судно повинне зупинитися, на ньому провадиться огляд, а при виявленні порушень інспектор повідомляє державі прапору судна. Опір інспектору або відмова

від виконання його вказівок повинні розглядатися державою прапору судна так само, якби інспектор був інспектором цієї держави.

Україна має також право переслідування по гарячих слідах у відкритому морі і морській економічній зоні іноземних суден, що під час свого перебування в цьому морському просторі скоїли злочин чи інше правопорушення, підлегле юрисдикції прибережної держави. Право переслідування припиняється, як тільки переслідуване судно досягло територіальних вод іншої держави. Положення Конвенції ООН 1982 р. розширили реалізацію права переслідування по гарячих слідах відносно порушень у виключній економічній зоні або на континентальному шельфі, включаючи зони безпеки навколо установок на континентальному шельфі. До речі, судно може піддатися переслідуванню і зупинці у виключній економічній зоні, якщо це судно або особа, яка знаходиться на ньому, порушили закони прибережної держави під час перебування в межах її внутрішніх, територіальних чи архіпелажних вод, а також у випадках порушення суверенних прав і виключної юрисдикції щодо її континентального шельфу й морської економічної зони.

Таким чином, у виключній економічній зоні кожної прибережної держави, у тому числі й України, можуть вчинятися різного роду злочини, які за юрисдикційними повноваженнями можна поділити умовно на чотири групи: злочини, що посягають на суверенні права та інтереси прибережної держави у вільній економічній зоні; злочини проти миру та безпеки людства, транснаціональні злочини, інші злочини, що переслідуються за законами країни прапору чи згідно з положеннями міждержавних угод тощо.

Ці злочини, як правило, торкаються економічних інтересів України, порушують її права на використання ресурсів виключної економічної зони, найважливіші інститути кримінально-правового захисту: особисту, економічну, екологічну та суспільну безпеку, здоров'я населення, безпосередньо посягають на мир, безпеку людства і міжнародний правопорядок. Унаслідок того, що межі суверенітету і кримінально-правової юрисдикції прибережної держави обмежені кордонами її території, а відносно своєї морської економічної зони об'єктом охорони можуть бути тільки «суверенні права» або «виключна юрисдикція» (тільки функціональна), тобто застосування сили для охорони цієї частини відкритого моря має зовсім іншу юридичну природу, ніж застосування сили для захисту суверенітету і територіальної цілісності держави.

На жаль, у даному випадку можна говорити про обмежене застосування кримінально-правового примусу. Це значить, що якщо злочин скоєно у відкритому морі (і у виключній економічній зоні), то кримінальна юрисдикція України відносно винних осіб вкрай обмежується. Наприклад, при скоєнні злочину на торговельному судні в морській економічній зоні, як правило, за виключенням транснаціональних злочинів (незаконний обіг наркотиків та капіталів, незаконна торгівля людьми) та злочинів проти миру та безпеки людства (піратство, тощо), настає відповідальність за законами держави прапору судна. При цьому, якщо злочин розпочато на судні у відкритому морі і закінчено у територіальних водах, відповідальність настає за законами території держави. Вини-

кає питання: якщо злочин скоєно у виключній економічній зоні України іноземцем, на іноземному ж судні, без заходу в територіальні води, і якщо цей злочин порушує встановлений міжнародним правом режим такої частини відкритого моря та ще й посягає на інтереси прибережної держави, чи може остання здійснювати кримінальну юрисдикцію стосовно винної особи?

Виявляється, обмежене застосування принципу територіальності має місце при вчиненні злочину в межах континентального шельфу й економічної зони. Поруч з цим, відомо, наприклад, що ч. 2 ст. 244 КК встановлюється кримінальна відповідальність саме іноземців за розвідку, дослідження, розробку і виконання інших робіт на континентальному шельфі України, якщо ці дії не передбачені договором між Україною та заінтересованою державою або спеціальним дозволом.

Отже, для вирішення питання про притягнення до кримінальної відповідальності у спеціальній зоні необхідно, на наш погляд, по-перше, чітко вирішення питання про поширення дії принципу територіальності у кримінальному праві на виключну (морську) економічну зону України. Ця тенденція існує у практиці кримінально-правового регулювання прибережних держав Причорноморського регіону (наприклад, КК Грузії).

До речі, прикладом поширення чинності кримінального закону в просторі поза територіальні води держави має й підтвердження на міжнародному рівні [2]. Так, згідно з Конвенцією ЮНЕСКО про охорону підводної культурної спадщини 2001 р. юрисдикція прибережних держав щодо запобігання незаконному обігу об'єктів морської археологічної та культурної спадщини в розвиток положень ст. 303 Конвенції ООН по морському праву може бути поширеною на 24-мильну зону морського дна за кордонами територіальних вод (прилеглу зону) та й на виключну (морську) економічну зону [3]. За певних умов це надає можливість застосування ч. 3 ст. 398 КК України до іноземних осіб, які самовільно на території дна прилеглої зони чи виключної (морської) економічної зони проводять пошукові роботи чи руйнують об'єкти археологічної спадщини.

Ураховуючи викладене, слід зазначити, що проблема кримінально-правової юрисдикції держави в виключній (морській) економічній зоні залежить від послідовного вирішення питань щодо можливості переведення обсягу кримінальної заборони з юрисдикції, обмеженої положеннями міжнародного права, до повної національної юрисдикції України. Шляхи вирішення цього питання можуть бути пов'язаними як з уточненням характеристик принципу територіальності в кримінальному праві, так і з встановленням у відповідних додатках до ст. 6 КК України переліку злочинів, скоєння яких на території виключної (морської) економічної зони карається за законами України.

Література

1. Моїсєєв О. І. Кримінально-правова юрисдикція України щодо злочинів, вчинених за її межами: Автореф. дис... канд. юрид. наук. — Х., 2007. — С. 14.
2. Папов В. П. Международное уголовное право: Учеб. пособие. — М.: ИНФРА-М, 1997. — С. 135.
3. Unresolved issues and new challenges of the law of the sea. — Boston, 2006.